

POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE

PODSTAWOWE INFORMACJE

- ✗ Tryb postępowania nieprocesowego jest równorzędnym do procesu trybem postępowania rozpoznawczego.
- ✗ Zgodnie z kodeksowym domniemaniem rozpoznawania spraw w procesie, w ramach postępowania nieprocesowego rozpoznawane będą tylko i wyłącznie te sprawy, które zostały przekazane do tego trybu przez samego ustawodawcę.

Art. 13.

§ 1. Sąd rozpoznaje sprawy w procesie, chyba że ustawa stanowi inaczej.
W wypadkach przewidzianych w ustawie sąd rozpoznaje sprawy według przepisów o postępowaniach odrębnych.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Tak samo jak przy postępowaniach odrębnych, przewodniczący wydziału dokonuje początkowej dekretacji sprawy do rozpoznania w trybie nieprocesowym na podstawie art. 201 KPC. Jeżeli okazałoby się, że dekretacja była wadliwa i sprawa prowadzona jest w niewłaściwym trybie, sąd rozpatrujący sprawę ma obowiązek skierować ją do rozpoznania we właściwym trybie. Jeżeli sąd ten pozostanie sądem właściwym to wówczas musi rozpoznać daną sprawę we właściwym trybie. W przypadku zaś gdy zmiana trybu na tryb prawidłowy spowodowałaby, że sąd stałby się sądem niewłaściwym będzie zobligowany do przekazania sprawy właściwemu sądowi do rozpoznania w takim trybie. Czynność ta powinna zostać podjęta z urzędu w formie postanowienia, na które przysługiwać będzie zażalenie

Należy mieć na uwadze, że badanie trybu postępowania odbywa się na każdym etapie postępowania i sąd zobowiązany jest brać pod uwagę tę okoliczność z urzędu.

Art. 201.

§ 1. Przewodniczący bada, w jakim trybie sprawa powinna być rozpoznana oraz czy podlega rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym, i wydaje odpowiednie zarządzenia. W wypadkach przewidzianych w ustawie przewodniczący wyznacza posiedzenie niejawne w celu wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym.

§ 2. Jeżeli sprawę wszczęto lub prowadzono w trybie niewłaściwym, sąd rozpozna ją w trybie właściwym lub przekaże właściwemu sądowi do rozpoznania w takim trybie. W wypadku przekazania stosuje się odpowiednio przepisy § 2 i 3 artykułu poprzedzającego. Każda jednak strona może żądać powtórzenia czynności sądu dokonanych bez jej udziału.

Art. 202.

Okoliczności, które uzasadniają odrzucenie pozwu, jak również niewłaściwy tryb postępowania, brak należytego umocowania pełnomocnika, brak zdolności procesowej pozwanego, brak w składzie jego organów lub niedziałanie jego przedstawiciela ustawowego sąd bierze pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Celem postępowania nieprocesowego jest zapewnienie ochrony praw podmiotowych uczestników postępowania poprzez wydanie orzeczenia

Co do zasady, w sprawach rozpatrywanych w postępowaniu nieprocesowym brak jest sporu o prawo → nie mamy więc zasadniczo do czynienia ze stronami o przeciwstawnych interesach, a z uczestnikami zainteresowanymi wynikiem danego postępowania. Z powyższego wynika, iż postępowanie rozpatrywane w trybie nieprocesowym nie będzie miało charakteru dwustronnego oraz, co do zasady, kontradiktoryjnego.

WYJĄTKI: np. podział majątku po ustaniu wspólności majątkowej, stwierdzenie nabycia spadku i dział spadku, czy też sprawy o zniesienie współwłasności, w których uczestnicy domagają się rozliczenia pożytków z rzeczy wspólnej lub nakładów na tę rzecz poczynionych

STOSOWANIE REGULACJI KODEKSOWYCH W POSTĘPOWANIU NIEPROCESOWYM

KROK 1: stosujemy przepisy właściwe dla poszczególnych rodzajów spraw [526- 694⁸ KPC]

KROK 2: stosujemy przepisy ogólne właściwe dla postępowania nieprocesowego [506-525 KPC]

KROK 3: stosujemy odpowiednio przepisy o procesie- 13 § 2 KPC

Art. 13 § 2 KPC

Przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w niniejszym kodeksie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.

Odpowiednio oznacza, że:

- niektóre regulacje procesowe nie znajdują w ogóle zastosowania,
- niektóre regulacje procesowe znajdują zastosowanie po uwzględnieniu charakteru postępowania nieprocesowego,
- niektóre regulacje procesowe znajdują zastosowanie wprost.

WŁAŚCIWOŚĆ RZECZOWA SĄDU

Art. 507 KPC

Sprawy należące do postępowania nieprocesowego rozpoznają sądy rejonowe, z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów okręgowych.

Zasada: Sądy rejonowe jako sądy właściwe do rozpoznawania spraw należących do trybu nieprocesowego. Znaczy to tyle, że inna właściwość sądu I instancji (czyli właściwość sądu okręgowego) musi wynikać wprost z konkretnego przepisu ustawowego.

WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU OKRĘGOWEGO

SPRAWY O
UBEZWŁASNOWOLNIENIE,

SPRAWY O SEPARACJĘ NA
ZGODNY WNIOSEK
MAŁŻONKÓW

SPRAWY O ODEBRANIE OSOBY
PODLEGAJĄCEJ WŁADZY
RODZICIELSKIEJ LUB
POZOSTAJĄCEJ POD OPIEKĄ
PROWADZONE NA PODSTAWIE
KONWENCJI HASKIEJ Z 1980 R.

SPRAWY O ZNIESIENIE
SEPARACJI

ROZSTRZYGNIĘCIE SPORU
MIĘDZY RADĄ PRACOWNICZĄ
PRZEDSIĘBIORSTWA A
DYREKTOREM
PRZEDSIĘBIORSTWA

ROZSTRZYGNIĘCIE SPORU
MIĘDZY ORGANAMI
PRZEDSIĘBIORSTWA A
ORGANEM ZAŁOŻYCIELSKIM
PRZEDSIĘBIORSTWA

ROZSTRZYGNIĘCIE SPORU
MIĘDZY ORGANAMI
PRZEDSIĘBIORSTWA A
ORGANEM SPRAWUJĄCYM
NADZÓR NAD
PRZEDSIĘBIORSTWEM

INNE SPRAWY Z USTAW
SZCZEGÓLNYCH, NP.
REJESTRACJA DZIENNIKÓW I
CZASOPISM

INNE SPRAWY Z USTAW
SZCZEGÓLNYCH, NP. WYDANIE
WYPISU AKTU NOTARIALNEGO
INNEMU OSOBOM NIŻ
WYMNIENIONE W TYM AKCIE
LUB ODMOWA DOKONANIA
CZYNNOŚCI NOTARIALNEJ

WŁAŚCIWOŚĆ MIEJSCOWA SĄDU

Art. 508. [Właściwość miejscowa]

§ 1. Jeżeli właściwość miejscowa nie jest oznaczona w przepisie szczególnym, wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamieszkania wnioskodawcy, a w braku miejsca zamieszkania - sąd miejsca jego pobytu. Do postępowania z urzędu właściwy jest sąd miejsca, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie będące podstawą wszczęcia postępowania. W braku wskazanych wyżej podstaw właściwy będzie sąd dla m.st. Warszawy.

§ 2. W wypadku gdy sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności albo gdy wymagają tego względy celowości, sąd nad nim przełożony wyznaczy na posiedzeniu niejawnym inny sąd do rozpoznania sprawy w całości lub w części.

§ 3. Wyznaczenie następuje z urzędu albo na przedstawienie sądu właściwego, albo też na wniosek właściwego organu lub osoby zainteresowanej, po wysłuchaniu w razie potrzeby innych osób zainteresowanych.

§ 4. Przepisu art. 48¹ nie stosuje się w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu wieczystoksięgowym i postępowaniu rejestrowym, a także w sprawach z zakresu prawa spadkowego, z wyjątkiem spraw o stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego oraz o dział spadku.

WŁAŚCIWOŚĆ MIEJSCOWA SĄDU

KROK 1: ustalenie czy istnieje przepis szczególny dotyczący właściwości miejscowej sądu

Np.: **Art. 526. [Właściwość sądu]**

§ 1. W sprawach o uznanie za zmarłego właściwy jest sąd ostatniego miejsca zamieszkania zaginionego, a w braku tej podstawy - sąd wskazany w art. 508 § 1.

Art. 544. [Właściwość sądu]

§ 1. Sprawy o ubezwłasnowolnienie należą do właściwości sądów okręgowych, które rozpoznają je w składzie trzech sędziów.

§ 2. W sprawach tych właściwy jest sąd miejsca zamieszkania osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, a w braku miejsca zamieszkania - sąd miejsca jej pobytu.

WŁAŚCIWOŚĆ MIEJSCOWA SĄDU

KROK 2: w przypadku braku regulacji szczególnej:

- Dla spraw wszczynanych na wniosek:

- ❖ Sąd miejsca zamieszkania wnioskodawcy,
- ❖ Sąd miejsca pobytu wnioskodawcy (gdy brak miejsca zamieszkania),

KROK 3 DLA SPRAW WSZCZYNANYCH NA WNIOSEK: w przypadku braku dwóch powyższych podstaw - Sąd dla m. St. Warszawy

- Dla spraw wszczynanych z urzędu:

- ❖ Sąd miejsca, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie będące podstawą wszczęcia postępowania

KROK 3 DLA SPRAW WSZCZYNANYCH Z URZĘDU: Sąd dla m. St. Warszawy (gdy brak powyższej podstawy)

- Należy mieć na uwadze, że wskazane wyżej właściwości (niezależnie czy mówimy o kroku nr 1 czy 2) dotyczą właściwości WYŁĄCZNEJ!

WŁAŚCIWOŚĆ MIEJSCOWA SĄDU

Omawiana regulacja odnosi się także do właściwości delegacyjnej. Wyznaczenie innego sądu jest możliwe, gdy:

sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności albo gdy wymagają tego względy celowości- wówczas sąd nad nim przełożony wyznacza inny sąd (wyznaczy urzędu lub gdy zgłosi to sąd właściwy lub zawnioskuje o to właściwy organ lub zawnioskuje o to osoba zainteresowana)

Mamy do czynienia z wyłączeniem sędziego z mocy samej ustawy (*iudex inhabilis*) - wówczas, gdy wyłączenie nastąpiło na podstawie art. 48 § 1 pkt 1-4 sąd występuje do sądu nad nim przełożonego o wyznaczenie innego sądu do rozpoznania sprawy, a sąd przełożony wyznacza inny równorzędny sąd. Omawiana właściwość delegacyjna nie znajdzie jednak zastosowania w postępowaniu wieczystoksięgowym i postępowaniu rejestrowym, a także w sprawach z zakresu prawa spadkowego, z wyjątkiem spraw o stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego oraz o dział spadku

USTALENIE WŁAŚCIWOŚCI MIEJSCOWEJ

DLA SPRAW WSZCZYNANYCH NA WNIOSEK

KROK 1: ustalenie czy istnieje przepis szczególny dotyczący właściwości miejscowej sądu

KROK 2: w przypadku braku regulacji szczególnej: Sąd miejsca zamieszkania wnioskodawcy

KROK 2': w przypadku braku regulacji z kroku 2: Sąd miejsca pobytu wnioskodawcy

KROK 3: w przypadku dwóch powyższych podstaw- Sąd dla m. St. Warszawy

DLA SPRAW WSZCZYNANYCH Z URZĘDU

Sąd miejsca, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie będące podstawą wszczęcia postępowania

Sąd dla m. St. Warszawy (gdy brak powyższej podstawy)

SKŁADU SĄDU

Zasada: jeden sędzia w ramach I instancji

Art. 47 § 1 (w zw. z 13 § 2 KPC)

W pierwszej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Wyjątki w ramach postępowania nieprocesowego:

❖ 1 sędzia i dwóch ławników

- Art. 509. Sprawy o przysposobienie w pierwszej instancji sąd rozpoznaje w składzie jednego sędziego i dwóch ławników.

❖ 3 sędziów

- Art. 544. § 1. Sprawy o ubezwłasnowolnienie należą do właściwości sądów okręgowych, które rozpoznają je w składzie trzech sędziów.

- Art. 47 § 4. Prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawłość lub precedensowy charakter sprawy.

PODMIOTY POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO

Art. 510. [Uczestnik; zainteresowany]

§ 1. Zainteresowanym w sprawie jest **każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania**, może on wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania **w drugiej instancji**. Jeżeli weźmie udział, staje się **uczestnikiem**. Na odmowę dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie przysługuje zażalenie.

§ 2. Jeżeli okaże się, że zainteresowany nie jest uczestnikiem, sąd **wezwie go do udziału w sprawie**. Przez wezwanie do wzięcia udziału w sprawie wezwany staje się uczestnikiem. W razie potrzeby wyznaczenia kuratora do zastępowania zainteresowanego, którego miejsce pobytu jest nieznane, jego wyznaczenie następuje z urzędu.

- ✗ Brak powoda i pozwanego, zamiast tego uczestnicy postępowania. Ustawodawca nie posługuje się terminem stron postępowania
- ✗ Sąd powinien badać interes zainteresowanego - jeżeli stwierdzi, że osoba nie jest zainteresowana wynikiem sprawy, powinien odmówić uczestnictwa w ramach konkretnego postępowania.

KIEDY ZAINTERESOWANY STAJE SIĘ UCZESTNIKIEM?

Poprzez zgłoszenie
wniosku o
wszcześnie
postępowania

Poprzez wzięcie
udziału w sprawie

Poprzez wezwanie
do udziału przez
sąd

Z mocy samego
prawa (np. art.
546 § 1 KPC)

PODMIOTY POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO

Musi posiadać zdolność sądową i procesową - ustalone zgodnie z regulacją ogólną dot. procesu. Wyjątki: np. 559 § 3 KPC, 560 § 1 KPC - **powyższe regulacje dotyczą osoby ubezwłasnowolnionej**

Wnioskodawca:

- podmiot uprawniony wskazany w KPC; jeżeli brak jest szczególnego unormowania - każdy zainteresowany (sąd bada wtedy czy wynik postępowania będzie rzeczywiście dotyczył praw Wnioskodawcy)
- Prokurator, RPO, RPD, RPP, organ wskazany w ustawie (np. starosta)

PODMIOTY POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO

Niewzięcie przez
zainteresowanego udziału w
sprawie rozpoznawanej w
postępowaniu nieprocesowym nie
powoduje nieważności
postępowania.

Uchwała SN z dnia 20 kwietnia
2010 r., III CZP 112/09

PODMIOTY POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO

Wstąpienie zainteresowanego do udziału w sprawie dopiero w postępowaniu apelacyjnym (art. 510 § 1 zdanie pierwsze in fine k.p.c.), powodujące - w okolicznościach sprawy - pozbawienie go prawa do zaskarżenia orzeczenia sądu drugiej instancji (art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji), stanowi podstawę uchylenia zaskarżonego postanowienia sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. [...] jakkolwiek nie można mówić o sprzeczności przepisu art. 510 § 1 k.p.c. - w części, w której dotyczy on możliwości wzywania do udziału w sprawie w postępowaniu odwoławczym - z przepisami art. 78 i 176 ust. 1 Konstytucji, to jednak na skutek jego stosowania, w odniesieniu do konkretnych osób, mogą powstać sytuacje, w których konstytucyjne prawo kontroli orzeczeń i postępowania sądowego zostanie naruszone lub odjęte [...]. W związku z tym, ilekroć sąd drugiej instancji stwierdzi, że wstąpienie zainteresowanego do udziału w sprawie dopiero w postępowaniu apelacyjnym, może spowodować pozbawianie go prawa do zaskarżenia orzeczenia (oczywiście przy uwzględnieniu elementu *gravamen*), tylekroć powinien, zamiast wydawać orzeczenie reformatoryjne, uchylić postanowienie sądu pierwszej instancji i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania.

- Postanowienie SN z dnia 21 maja 2002 r., III CKN 948/00

WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO

Art. 506. [Wszczęcie postępowania nieprocesowego]

Sąd wszczyna postępowanie nieprocesowe na wniosek; w wypadkach wskazanych w ustawie sąd może wszcząć postępowanie także z urzędu.

- Jeżeli wniosek o wszczęcie postępowania zostanie złożony przez osobę niespełniającą wymogów, wniosek ten powinien zostać zasadniczo oddalony z powodu braku legitymacji.
- Jednakże przyjmuje się, że gdy w sprawie wzięły udział inne osoby i poparły wniosek, wówczas odpada przeszkoda wynikająca z braku legitymacji wnioskodawcy.

Brak legitymacji po stronie wnioskodawcy, w razie gdy w postępowaniu o zniesienie współwłasności udział wzięły już inne osoby, które poparły wniosek, nie powinien prowadzić do zamknięcia postępowania. W takiej sytuacji skoro istnieją wśród uczestników osoby popierające żądanie określone we wniosku istnieje potrzeba kontynuowania postępowania i w razie potrzeby wezwania do udziału w nim innych osób. Przyłączenie się uczestnika do żądania działu spadku i zniesienia współwłasności usuwa przeszkodę wynikającą z braku legitymacji wnioskodawcy.

- Postanowienie SN z dnia 14 lutego 2014 r., II CSK 216/13

WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO Z URZĘDU

Mimo, że ustawodawca posłużył się terminem „może wszcząć postępowanie z urzędu”, uznać należy, że sąd powinien wszcząć takie postępowanie, o ile zachodzą okoliczności uzasadniające wszczęcie takiego postępowania.

Trafnie podsumował J. Gudowski, że zasadą jest, iż sąd wszczyna postępowanie nieprocesowe na wniosek, tam jednak, gdzie brany jest pod uwagę **prewencyjny charakter ochrony sądowej lub interes publiczny**, kodeks postępowania cywilnego lub przepisy szczególne przewidują możliwość wszczęcia postępowania z urzędu. (komentarz do art. 506 KPC [w:] Ereciński Tadeusz (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające, wyd. V, uwaga nr 11, LEX)

Kiedy sąd może wszcząć postępowanie z urzędu:

- gdy dopuszczalne jest wszczęcie postępowania na wniosek albo z urzędu, (np. art. 635 KPC, gdzie Sąd dokonuje zabezpieczenia spadku na wniosek lub z urzędu)
- gdy ustawa przewiduje tylko wszczęcie postępowania z urzędu, np.: art. 543 lub art. 569 § 2 KPC

WNIOSEK

Art. 511. [Treść wniosku]

§ 1. Wniosek o wszczęcie postępowania powinien czynić zadość przepisom o pozwie, z tą zmianą, że zamiast pozwanego należy wymienić zainteresowanych w sprawie.

§ 2. Do wniosków prokuratora o wszczęcie postępowania nie stosuje się przepisów art. 55 i 56.

WNIOSEK

■ WNIOSEK o wszczęcie postępowania jest kwalifikowanym pismem procesowym

- ❖ Wymogi jak dla pozwu
- ❖ Wymogi dla pisma procesowego
- ❖ We wniosku nie oznaczamy pozwanego, a wymieniamy zainteresowanych w sprawie (tutaj chodzić powinno raczej tylko o te osoby, o których Wnioskodawca wie, że mają interes prawny w załatwieniu sprawy; w przeciwnym wypadku sąd może wezwać do udziału w sprawie pozostałych)
- ❖ Uiszczenie odpowiedniej opłaty

! Pamiętać należy, że w przypadku niektórych spraw rozpatrywanych w postępowaniu nieprocesowym ustawodawca reguluje dodatkowe wymogi wniosku, np. art. 529, 607 KPC czy 626², gdzie istnieje konieczność złożenia wniosku w formie formularza.

WNIOSEK

Do wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego należy dołączyć tyle jego odpisów, ilu jest uczestników postępowania
Orzeczenie SN z dnia 1 lutego 1950 r., Po.C. 305/49, PN 1950, nr 7-8, s. 128

Przy brakach wniosku, sąd powinien zastosować odpowiednio regulacje art. 130- 130² KPC

Uwaga na regulację szczególną z art. 511¹ KPC dot. postępowania wieczystoksięgowego i rejestrowego!

WNIOSEK

Jeżeli postępowanie wszczynane jest na wniosek - sąd jest względnie związany treścią wniosku i jego granicami (stąd też Wnioskodawca winien wskazać optymalne żądanie oraz uzasadnienie faktyczne).

Względnie - na podstawie przepisów szczególnych sąd nie będzie bezwzględnie związany treścią wniosku; będzie dążył do rozstrzygnięcia zgodnego z rzeczywistym stanem faktycznym i prawnym (np.: Art. 677 §1 zd. 1 KPC: *Sąd stwierdzi nabycie spadku przez spadkobierców, choćby były nimi inne osoby niż te, które wskazali uczestnicy.*)

Jeżeli postępowanie może być wszczęte także z urzędu, sąd nie jest związany treścią i granicami wniosku.

K. Markiewicz (Zasady orzekania w postępowaniu nieprocesowym) wysunął następującą tezę:

Oznaczając granicę orzekania, niezbędne jest więc uwzględnienie specyfiki poszczególnych rodzajów spraw postępowania nieprocesowego. Z tego, co zostało powiedziane, wynika, że można wyróżnić trzy rodzaje spraw: takie, które są wszczynane na wniosek i sąd orzeka w jego granicach; takie, gdzie, co prawda, wszczęcie postępowania uzależnione jest od żądania wnioskodawcy, ale sąd ma obowiązek w pewnym zakresie orzec z urzędu i niezależnie od treści wniosku; oraz sprawy, które mogą być wszczęte z urzędu.

PRZEBIEG – POSIEDZENIA SĄDOWE

Art. 514. [Rozprawa]

§ 1. Rozprawa odbywa się w wypadkach wskazanych w ustawie. W innych wypadkach wyznaczenie rozprawy zależy od uznania sądu. Mimo niewyznaczenia rozprawy sąd przed rozstrzygnięciem sprawy może wysłuchać uczestników na posiedzeniu sądowym lub zażądać od nich oświadczeń na piśmie.

§ 2. Jednakże nawet w wypadkach, gdy ustawa wymaga przeprowadzenia rozprawy, sąd może, bez wzywania zainteresowanych do udziału w sprawie, oddalić wniosek na posiedzeniu niejawnym, jeżeli z treści wniosku wynika oczywisty brak uprawnienia wnioskodawcy.

- W ramach postępowania nieprocesowego zasadą jest posiedzenie sądowe niebędące rozprawą (według SN będą to posiedzenia niejawne - patrz: następny slajd).
- Rozprawa odbywa się albo w wypadkach wskazanych ustawowo albo jeżeli sąd uzna, że istnieje konieczność wyznaczenia rozprawy.
- Mimo że przepis stanowi o uznaniu sądu, przyjmuje się, że nie chodzi w tym miejscu o dowolność. Wydaje się, że zawsze wtedy, kiedy wyznaczenie rozprawy przyczyniłoby się do prawidłowego i bardziej wnikliwego rozpoznania sprawy, sąd powinien tę rozprawę wyznaczyć - np. w sytuacji, gdy interesy uczestników okażą się sporne.
- Przed rozstrzygnięciem sprawy sąd jest uprawniony do wysłuchania uczestników na posiedzeniu lub do zażądania od nich pisemnych oświadczeń.
- Wysłuchanie uczestników nie stanowi ich przesłuchania!

UCHWAŁA SĄDU NAJWYŻSZEGO Z DNIA 26 STYCZNIA 2012 R., III CZP 83/11

„Niejednoznacznie brzmi określenie "posiedzenie sądowe", mogące przez swą ogólność oznaczać *prima facie* wszystkie rodzaje posiedzeń sądowych, a więc niejawne i jawne, w tym rozprawy. Taki wniosek jest jednak nie do przyjęcia, stanowczo bowiem przemawia przeciwko niemu kontekst, jaki stwarza zdanie drugie art. 514 § 1. W sytuacji, w której sąd nie wyznacza rozprawy, tzn. gdy nie jest ona obowiązkowa lub sąd nie uznał za konieczne lub potrzebne jej wyznaczenie, ustawodawca dopuścił wysłuchanie uczestników na posiedzeniu sądowym lub zażądanie od nich - a ściślej zażądanie i przyjęcie - oświadczeń na piśmie. Ułożenie tych dwu form indagowania uczestników w szyku alternatywy oznacza ich równoważność (równorzędność), a jest ona możliwa do zaakceptowania tylko wtedy, gdy przez pojęcie "posiedzenie sądowe" rozumie się posiedzenie sądowe niejawne. To oczywiste, gdyż skoro ustawodawca dopuszcza "wysłuchanie" w formie pisemnej, a więc praktycznie bez odbycia jakiegokolwiek posiedzenia, to trudno uznać, że jako alternatywny równoważnik tej formy ustalił posiedzenie jawne. Zważywszy, że posiedzenie jawne praktycznie nie różni się od rozprawy - odróżnia je jedynie "roztrząsanie" wyników postępowania dowodowego (por. art. 210 § 3 k.p.c.), choć i na posiedzeniu jawnym niebędącym rozprawą takie "roztrząsanie" nie jest wyłączone (por. art. 153 § 2 k.p.c.) - staje się oczywiste, iż drogą do przyspieszenia i uproszczenia postępowania w razie niewyznaczenia rozprawy nie może być wyznaczenie posiedzenia jawnego, wymagającego podjęcia wielu czynności przygotowawczych i technicznych, m.in. zawiadomienia wszystkich uczestników o terminie, dokonania skutecznych doręczeń etc. Należy zatem przyjąć, że używając terminu "posiedzenie sądowe" na określenie forum wysłuchania uczestników ustawodawca miał na względzie posiedzenie niejawne.”

PRZEBIEG – POSTĘPOWANIE DOWODOWE

Art. 515. [Postępowanie dowodowe]

Sąd może, stosownie do okoliczności, przesłuchać świadków i biegłych bez przyrzeczenia oraz w nieobecności uczestników, może również zażądać od osób, które nie są uczestnikami, złożenia wyjaśnień na piśmie.

- ✘ Postępowanie dowodowe odbywać się będzie zasadniczo na tych samych zasadach co w procesie. Wyjątki uregulowane są w art. 515 KPC oraz w ramach art. 671 KPC, gdzie mowa jest o specyficznym dowodzie w postaci zapewnienia spadkowego.

PRZEBIEG – POSTĘPOWANIE DOWODOWE

- ✗ Złożenie wyjaśnień na piśmie odnosi się tylko i wyłącznie do zewnętrznego kręgu osób – taka forma nie będzie mogła być zastosowana w przypadku uczestników postępowania. Niektórzy przedstawiciele doktryny uważają, że pisemne wyjaśnienia osób trzecich (a więc świadków czy biegłych, którzy posiadają wiedzę o faktach istotnych z punktu widzenia rozstrząsanej sprawy) stanowią przejaw pisemnego dowodu z zeznań świadków (tak m.in. J. Gudowski). W związku z posłużeniem się przez ustawodawcę terminem „wyjaśnienie na piśmie” tego typu teza może budzić wątpliwości. Dlatego też wydaje się, że stanowisko zajęte przez Kunickiego jest w tej sprawie trafne. Mianowicie twierdzi on, że „wyjaśnienia na piśmie **nie są dowodem w sprawie** (nie stanowią zeznań), lecz mają na celu dostarczenie sądowi informacji o ewentualnych dowodach albo o osobach zainteresowanych w sprawie” (komentarz do art. 515 KPC, [w:] A. Góra- Błaszczkowska, Komentarz)

Według niektórych przedstawicieli doktryny powyższa regulacja uchyla obowiązek zawiadamiania wszystkich (niektórych) uczestników o czasie i miejscu przeprowadzania tych dowodów.

- Ażeby uczestnik postępowania, który był nieobecny przy przesłuchaniu świadka lub biegłego mógł wnieść zarzuty, co do wiarygodności złożonych zeznań lub też co do sposobu przeprowadzenia tego dowodu, musi mieć zagwarantowany dostęp do treści zeznań. W sytuacji istotności takiego zarzutu przyjmuje się, że sąd będzie zobligowany do powtórzenia takiego dowodu.

PRZEBIEG – POZOSTAŁE INFORMACJE

Art. 511². [Obowiązek wniesienia odpowiedzi na wniosek o wszczęcie postępowania; posiedzenie przygotowawcze]

§ 1. Wniesienie odpowiedzi na wniosek o wszczęcie postępowania jest obowiązkowe, tylko gdy przewodniczący tak zarządzi.

§ 2. Posiedzenie przygotowawcze można wyznaczyć niezależnie od wniesienia odpowiedzi na wniosek.

- ✗ W przeciwieństwie do procesu, wniesienie odpowiedzi na pismo inicjujące postępowanie nie jest obowiązkowe automatycznie, a staje się takie dopiero, gdy przewodniczący tak zarządzi.
- ✗ § 2 wskazuje na możliwość przeprowadzenia posiedzenia przygotowawczego także w ramach postępowanie nieprocesowego. Wskazać jednak trzeba, że już przed wprowadzeniem tej regulacji, sąd miał spore pole manewru (por. art. 514 § 1 zd. 2: mimo niewyznaczenia rozprawy sąd przed rozstrzygnięciem sprawy może wysłuchać uczestników na posiedzeniu sądowym lub zażądać od nich oświadczeń na piśmie)

Art. 513. [Niestawiennictwo uczestników]

Niestawiennictwo uczestników nie tamuje rozpoznania sprawy. Przepisów o wyroku zaocznym nie stosuje się.

- ✗ Regulacja spowodowana brakiem „zaoczności” występującym w postępowaniu nieprocesowym

ORZECZENIA

Art. 516. [Orzeczenia]

Orzeczenia sądu w postępowaniu nieprocesowym zapadają w formie postanowień, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

- W postępowaniu nieprocesowym nie mamy do czynienia z formami orzeczeń merytorycznych znanych procesowi - tj. z wyrokami i nakazami zapłaty.
- Tutaj zasadniczą formą rozstrzygnięć jest postanowienie (**uwaga:** w ramach postępowania wieczystoksięgowego orzeczeniem jest wpis w księdze wieczystej i wykreślenie wpisu).
- Uwaga! W ramach postępowanie nieprocesowego możemy wyróżnić sprawy, które nie wymagają do ich zakończenia wydawania jakiegokolwiek orzeczenia - np. sprawy dot. ogłoszenia testamentu.

ORZECZENIA

Postanowienia w postępowaniu nieprocesowym możemy podzielić na:

- postanowienia co do istoty sprawy, tj. postanowienia merytoryczne,
- postanowienia niemerytoryczne, formalne, procesowe, tj. nieodnoszące się do istoty sprawy.

Postanowienia co do istoty sprawy mogą mieć charakter:

- deklaracyjny (np. orzeczenie stwierdzające zgon),
- konstytutywny (np. orzeczenie dot. zniesienia współwłasności).

ORZECZENIA

Art. 521. [Skuteczność orzeczenia; wstrzymanie wykonania orzeczenia]

§ 1. Jeżeli przepis szczególny inaczej nie stanowi, postanowienie orzekające co do istoty sprawy staje się skuteczne, a jeżeli wymaga wykonania - także wykonalne, po uprawomocnieniu się.

§ 2. Jeżeli postanowienie takie ulega z mocy ustawy wykonaniu przed uprawomocnieniem się, sąd, który wydał postanowienie, może stosownie do okoliczności wstrzymać jego wykonanie.

- Tylko postanowienia merytoryczne
- Powyższy przepis rozróżnia skuteczność od wykonalności; wykonalność - postanowienie nadające się do wykonania w ramach postępowania egzekucyjnego (wykonawczego - art. 578¹); skuteczność - ogół skutków prawnych i faktycznych innych niż wykonalność

ORZECZENIA

Art. 522. [Wykonanie postanowień z urzędu]

Postanowienia wydane w sprawie, która może być wszczęta z urzędu, podlegają wykonaniu z urzędu.

- Z urzędu następuje nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności

ORZECZENIA

Art. 523. [Zmiana prawomocnego postanowienia]

Prawomocne postanowienie orzekające co do istoty sprawy nie może być zmienione ani uchylone, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Jednakże prawomocne postanowienie oddalające wniosek sąd może zmienić w razie zmiany okoliczności sprawy.

- Z powyższego wynika, że postanowienie co do istoty sprawy uwzględniające żądanie nie może być zmienione, o ile wprost nie przewidział tego ustawodawca. Przepisami szczególnymi będą np. art. 559 dot. uchylenia ubezwłasnowolnienia, art. 539 i nast. dot. uchylenia postanowień orzekających uznanie za zmarłego lub stwierdzenie zgonu.
- Postanowienie oddalające wniosek, czyli postanowienie nieuwzględniające żądania może zostać zmienione zawsze wtedy, gdy zmianie uległy okoliczności sprawy. Przez zmianę okoliczności powinno się tutaj rozumieć zmianę stanu faktycznego sprawy.

POSTANOWIENIA

ŚRODKI ZASKARŻENIA

Art. 518. [Apelacja, zażalenie]

Od postanowień sądu pierwszej instancji orzekających co do istoty sprawy przysługuje apelacja.

Na inne postanowienia sądu pierwszej instancji, w wypadkach wskazanych w ustawie, przysługuje zażalenie.

- Środki odwoławcze
 - ❖ Od postanowień co do istoty sprawy - APELACJA
 - ❖ Od innych postanowień - ZAŻALENIE
- Inne środki zaskarżenia:
 - ❖ skarga na wpis w księdze wieczystej,
 - ❖ skarga na orzeczenie referendarza
- Nadzwyczajne środki:
 - ❖ Skarga kasacyjna
 - ❖ Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia co do istoty sprawy
 - ❖ Skarga o wznowienie postępowania

SKARGA NA ORZECZENIE REFERENDARZA SĄDOWEGO

Art. 509¹. [Czynności referendarza]

§ 1. Czynności w postępowaniu wieczystoksięgowym może wykonywać referendarz sądowy.

§ 2. Czynności w postępowaniach dotyczących rejestrów i ewidencji prowadzonych przez sądy może wykonywać referendarz sądowy, z wyjątkiem przygotowania i prowadzenia rozprawy, odmowy wpisu partii politycznej do ewidencji, wykreślenia wpisu partii politycznej z ewidencji oraz zawieszenia wydawania dziennika lub czasopisma.

§ 3. Czynności w sprawach z zakresu prawa spadkowego może wykonywać referendarz sądowy, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy, zabezpieczenia spadku oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego.

§ 4. Czynności w sprawach depozytowych może wykonywać referendarz sądowy, z wyłączeniem spraw o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu.

W ramach postępowania nieprocesowego referendarz może wykonywać czynności:

- ❖ w postępowaniu wieczystoksięgowym,
- ❖ w postępowaniach dot. rejestrów i ewidencji prowadzonych przez sądy (w ograniczonym zakresie),
- ❖ w sprawach z zakresu prawa spadkowego, z wyjątkiem prowadzenia rozprawy, zabezpieczenia spadku oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego,
- ❖ w sprawach depozytowych, z wyjątkiem spraw o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu.

SKARGA NA ORZECZENIE REFERENDARZA SĄDOWEGO

Art. 518¹. [Zaskarzanie wpisów]

§ 1¹. Na orzeczenie referendarza sądowego służy skarga także w przypadkach, w których na postanowienie sądu służyłaby apelacja.

§ 3. W razie wniesienia skargi na wpis w księdze wieczystej wpis nie traci mocy. Rozpoznając sprawę, sąd zmienia zaskarżony wpis przez jego wykreślenie i dokonanie nowego wpisu lub wydaje postanowienie, którym zaskarżony wpis utrzymuje w mocy albo uchyla go w całości lub w części i w tym zakresie wniosek oddala bądź odrzuca, względnie postępowanie umarza.

§ 3a. W postępowaniu rejestrowym o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego oraz rejestru zastawów w razie wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego zarządzające wpis, pozostaje ono w mocy do chwili rozpatrzenia skargi przez sąd rejonowy rozpoznający sprawę jako sąd pierwszej instancji. Rozpoznając sprawę, sąd wydaje postanowienie, w którym zaskarżone orzeczenie i dokonany na jego podstawie wpis zmienia albo utrzymuje w mocy, albo uchyla w całości lub w części i w tym zakresie wniosek oddala bądź odrzuca, względnie postępowanie umarza.

§ 4. Skargę wnosi się do sądu w terminie tygodniowym:

- 1) od dnia czynności, gdy uczestnik był przy niej obecny lub był o jej terminie zawiadomiony;
- 2) w innych wypadkach niż wymienione w pkt 1 - od dnia doręczenia zawiadomienia uczestnika o dokonaniu czynności;
- 3) w przypadku braku zawiadomienia - od dnia dowiedzenia się o dokonaniu czynności, z tym że w postępowaniu o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego dla uczestników postępowania, którym postanowienia co do istoty sprawy nie doręcza się, termin do wniesienia skargi biegnie od daty wpisu w Rejestrze.

- Zasada: wniesienie skargi powoduje utratę mocy orzeczenia wydanego przez referendarza (wyjątki wskazane powyżej)
- Legitymacja do wniesienia skargi: każdy uczestnik postępowania, a także każdy zainteresowany, który nie brał udziału w sprawie

SKARGA KASACYJNA

Art. 519¹. [Skarga kasacyjna] § 1. Od wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia co do istoty sprawy oraz od postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie - w sprawach z zakresu prawa osobowego, rzeczowego i spadkowego - przysługuje skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

§ 2. W sprawach z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli skarga kasacyjna przysługuje tylko w sprawach o przysposobienie oraz o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami, chyba że wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż sto pięćdziesiąt tysięcy złotych.

§ 2¹. Skarga kasacyjna przysługuje także w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r.

§ 2². Skargę kasacyjną w sprawach, o których mowa w § 2¹, mogą wnieść Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Dziecka lub Rzecznik Praw Obywatelskich w terminie czterech miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia.

§ 3. W postępowaniu rejestrowym skarga kasacyjna przysługuje jedynie od postanowień sądu drugiej instancji w przedmiocie wpisu lub wykreślenia z rejestru podmiotu podlegającego rejestracji.

§ 4. Skarga kasacyjna nie przysługuje w sprawach dotyczących: 1) przepadku rzeczy;

2) zarządu związanego ze współwłasnością lub użytkowaniem;

3) zabezpieczenia spadku i spisu inwentarza, wyjawienia przedmiotów spadkowych, zarządu spadku nieobjętego oraz zwolnienia wykonawcy testamentu;

4) zniesienia współwłasności i działu spadku, jeżeli wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż sto pięćdziesiąt tysięcy złotych;

5) likwidacji niepodjętych depozytów.

SKARGA KASACYJNA

Skarga kasacyjna w postępowaniu nieprocesowym przysługuje od wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia co do istoty sprawy, a także od postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia sprawy kończących postępowanie w sprawie w następujących sprawach:

- 1) z zakresu prawa osobowego – bez ograniczeń,
- 2) z zakresu prawa rzeczowego – z wyjątkiem spraw dotyczących przepadku rzeczy i zarządu związanego ze współwłasnością i użytkowaniem ,
- 3) z zakresu prawa spadkowego (§ 1) – z wyjątkiem spraw dotyczących zabezpieczenia spadku i spisu inwentarza, wyjawienia przedmiotów spadkowych, zarządu spadku nieobjętego oraz zwolnienia wykonawcy testamentu oraz w sprawach o zniesienie współwłasności i dział spadku, jeżeli wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż 150 tys. zł,
- 4) z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli skarga kasacyjna przysługuje wyłącznie w sprawach:
 - o przysposobienie,
 - o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami,
- 5) w postępowaniu rejestrowym, ale wyłącznie od postanowień sądu drugiej instancji w przedmiocie wpisu lub wykreślenia z rejestru.
- 6) w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r.

W innych sprawach skarga kasacyjna nie przysługuje.

SKARGA O WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA

Art. 524. [Wznowienie postępowania]

§ 1. Uczestnik postępowania może żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, jednakże wznowienie postępowania nie jest dopuszczalne, jeżeli postanowienie kończące postępowanie może być zmienione lub uchylone.

§ 2. Zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, może żądać wznowienia postępowania, jeżeli postanowienie to narusza jego prawa. W takim wypadku stosuje się przepisy o wznowieniu postępowania z powodu pozbawienia możliwości działania.

Podmioty legitymowane do wniesienia skargi:

- Uczestnik postępowania- na wszelkich możliwych podstawach (odpowiednio stosujemy regulację dla procesu)
- Zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania, o ile postanowienie narusza jego prawa

W pozostałym zakresie odpowiednio na podstawie art. 13 § 2 KPC stosujemy przepisy art. 399–416 KPC.

SKARGA O STWIERDZENIE NIEZGODNOŚCI Z PRAWEM PRAWOMOCNEGO ORZECZENIA

Art. 519². [Żądanie stwierdzenia niezgodności]

§ 1. Można żądać stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia co do istoty sprawy sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, jeżeli przez jego wydanie stronie została wyrządzona szkoda, a zmiana lub uchylenie tego postanowienia w drodze przysługujących stronie środków prawnych nie było i nie jest możliwe.

§ 2. W wyjątkowych wypadkach, gdy niezgodność z prawem wynika z naruszenia podstawowych zasad porządku prawnego lub konstytucyjnych wolności albo praw człowieka i obywatela, można także żądać stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia co do istoty sprawy sądu pierwszej lub drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, jeżeli strona nie skorzystała z przysługujących jej środków prawnych, chyba że jest możliwa zmiana lub uchylenie postanowienia w drodze innych przysługujących stronie środków prawnych.

Powyższy artykuł jest dosłownym powtórzeniem treści art. 424¹ KPC, z tą tylko różnicą, że dotyczy on postanowień co do istoty sprawy.

KATEGORIE SPRAW ROZPATRYWANE W POSTĘPOWANIU NIEPROCESOWYM

□ Z zakresu prawa osobowego

- ❖ Uznanie za zmarłego,
- ❖ Stwierdzenie zgonu
- ❖ Ubezważnowolnienie

□ Z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli

- ❖ Sprawy małżeńskie
- ❖ Inne sprawy rodzinne oraz sprawy opiekuńcze
 - ✗ Z zakresu stosunków między rodzicami a dziećmi (o powierzenie wykonywania, ograniczenie, zawieszenie, pozbawienie i przywrócenie władzy rodzicielskiej, ustalenie, ograniczenie albo zakazanie kontaktów z dzieckiem)
 - ✗ O przysposobienie
 - ✗ Z zakresu opieki
 - ✗ o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką
 - ✗ sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem
- ❖ Sprawy z zakresu kurateli

□ Z zakresu prawa rzeczowego

- ❖ O stwierdzenie zasiedzenia,
- ❖ O przepadek rzeczy
- ❖ Zarząd związany ze współwłasnością i użytkowaniem
- ❖ O zniesienie współwłasności
- ❖ O ustanowienie drogi koniecznej i służebności przesyłu
- ❖ Postępowanie wieczystoksięgowe

□ Z zakresu prawa spadkowego

- ❖ Zabezpieczenie spadku, wykaz inwentarza i spis inwentarza
- ❖ Przyjęcie lub odrzucenie spadku
- ❖ Ogłoszenie testamentu
- ❖ Wyjawienie przedmiotów spadkowych
- ❖ Przesłuchanie świadków testamentu ustnego
- ❖ Sprawy dotyczące wykonawcy testamentu
- ❖ Sprawy dotyczące zarządu sukcesyjnego
- ❖ Zarząd spadku nieobjętego
- ❖ Stwierdzenie nabycia

spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego

- ❖ Dział spadku
- ❖ Inne sprawy spadkowe

□ Z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi

□ Sprawy z zakresu prawa pracy

□ Sprawy depozytowe

- ❖ Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego
- ❖ Zwrot depozytu sądowego składającemu i wydanie depozytu sądowego uprawnionemu
- ❖ Postępowanie w sprawach o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu

□ Postępowanie rejestrowe